

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בני ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

השבון נפש בשמחה מתוך שיחת הכנה לזמן קיץ

חי מכישלון שחווה, או מעשה עבירה שחלילה נכשל בו, לעתים הוא למעלותא ולעתים לגרעותא. הדרך בה יוכל האדם לבחון אם זיכרון חטאיו בא ממעלה או חסרון, תיבחן בתוצאה: אם מחמת התעוררותו הוא מקבל כוחות מיוחדים לתיקון בדרישה יתירה לקרבת אלוקים, הרי מעלה היא. אך אם מחמת כן מרפה ידיו מהעבודה, ואומר: הרי חטאתי בזה ונכשלתי גם בזה, הרי ודאי שלא אצליח להתקרב, ושמא אין חפץ ה' בעבודה הבאה לאחר מעשים שפלים אלו; אם זיכרון חטאיו גורם לריחוק שכזה, הרי זהו 'מעשה שטן' ואף אהרן קדוש ה' כמעט שנכשל בזה, כאשר עצם זיכרון החטא התעורר אצלו מהקדושה, אך השטן גרר זאת לרפיון ידיים בהקרבת קרבן ה', עד שמושה עוררו לזה ואמר לו 'הגם דעתך כלומר אל תתייחס למחשבות הללו, אלא עשה את המוטל עליך'.

יצר הרע של קטנות

וכתב הנצי"ב בהעמק דבר בציווי "קרב אל המזבח - אין הציווי מיוחד אל אהרן לבדו אלא גם לדורות". צריך ללמוד מהדרך בה נלחם אהרן עם היצר, הגם דעתך וקרב אל העבודה, על האדם להגדיל דעתו להחשיב את עצמו ואת מעשיו בעיני עצמו. וכדברי החפץ חיים בשמירת הלשון (פרשת שלח) שקורא לזה יצר הרע של קטנות "הנה ידוע שדרך היצר להתחפף בתחבולותיו, לכך הוא יושב על שני מפתחי הלב, דהיינו לפעמים הוא מטיל גאות בלב האיש לחשוב בנפשו שהוא מיראי ה' ואפשר אף מאוהביו. וכשהוא מתבונן באדם שרוצה להתחזק באיזה ענין לכבוד ה' כדרך האוהב הנאמן, הוא מפיל עצבות בלב האדם וחושב שזו המצוה או העניין לא נאות לו, ורק לקדושים אשר בארץ הוא אבל לא לקטנים כמוהו. ומוליד ברעיוניו פעולות מגונות אשר עשה בימי קדם ואף שכמה פעמים התחרט והתמרמר על דבר זה, הוא משכיחו ואינו מזכירו רק בדבר שנאות לו לעניינו לשיטתו כדי להקניטו ולהשפילו בדעתו שלא יהיה לו שום תשוקה למצוה ההיא".

וכפי שסיפר אחד מגדולי בעלי העבודה שהרגיש בבוקר שהיצר הרע אומר לו אחרי מה כבר שווה עבודת ה' שלך, הקב"ה בוודאי לא מקבל תפילתך, ואם כן אתה יכול להמשיך לישון כי זה אותו דבר. אך אזר עוז מולו והגיס דעתו ואמר לו: מי שמחזק אותי דווקא לקום זה אתה היצר הרע, שהרי אילו אכן לא היתה שווה התפילה שלי לפני הקב"ה, הרי לא היית בא אלי בשעה כל כך מוקדמות ומנסה לבטלני ממנה...

"ויהי ביום השמיני... ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח" (ויקרא ט"א, ז).

בשבעת ימי המילואים שימש משה רבינו בכל עבודות הכהונה. ביום השמיני, הוא ראש חודש ניסן, נקרא אהרן הכהן לראשונה לשמש בעבודת הכהן גדול. הראשונים מגלים שתי מחשבות של אהרן בבואו לשרת בקודש לראשונה, ואף שנדמה כי מחשבות סותרות הן, אך המתבונן מבחין כי מחשבה אחת כאן, והוא יסוד גדול בעבודת ה'.

"קרב אל המזבח", פירש רש"י שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש, לכך נבחרת ומבאר הרמב"ן שהיה בוש וירא לגשת משום שהיה רואה במזבח כדמות שור והיה מתירא ממנו, אמר לו משה: אהרן אחי, אל תירא ממה שאתה מתירא, אלא הגם דעתך והקרב. לכך אמר קרב אל המזבח. ומבאר שנראתה לו דמות השור במזבח "כי בעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין בנפשו חטא וזלתי מעשה העגל, היה החטא ההוא קבוע לו במחשבתו כעניין שנאמר (תהלים נ"א, ה) 'וחטאתי נגדי תמיד' והיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו. לכך אמר לו הגם דעתך שלא תהיה שפל רוח כל כך, כיון שכבר רצה ה' את מעשיך. ואחרים מפרשים שהיה השטן מראה לו כן".

הרי שסיבות שונות גרמו לו לדמות את מראה השור מעל גבי המזבח: לפירוש ראשון הוא מעלה באהרן כפי שדוד המלך השתבח בעצמו במזמור התשובה "וחטאתי לנגדי תמיד" – שיכול היה להשתבח כי זוכר הוא את חטאו היחיד, מעשה העגל, ואף בשעה מרומומת זו כאשר קרב לראשונה אל המזבח לא שכח את חטאו ולא גבה ליבו בגדולה.

פירוש שני לגרעותא ובה מכה 'מעשה שטן', שאכן לא תמיד עמד החטא לנגד עיניו, אך בשעה שהתקרב להעלות קרבנו מעל גבי מזבח ה', עמד השטן והעלה בזיכרונו את החטא כאומר: אתה הוא שמתקרב לעבודת הכהונה ככהן גדול המקריב לפני ה' לפני ולפנים? זכור תזכור שאתה הוא שאמר לבני ישראל "חג לה' מחר" והכנסת את הזהב לאש וממנו יצא העגל.

רואים מכאן שהמלחמה עם היצר, דורשת מלחמה על כל תירוץ שמעלה השטן בבואו לבלבל ולהרפות ידי הניגש להתקרב לעבודת ה'.

כגון אם בא להתחזק וקם מתוך החלטה נחושה לנצל את הזמן הקרוב להתעלות ולהתכונן כמות לקראת קבלת התורה, ולפתע עולה בזיכרונו זיכרון

שו"ת הלכה למעשה משולחן ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

מחלל שבת בצנעה

שאלה אבי המשפחה ירד מעט מהדרך ר"ל, וכמה פעמים הבחינה אשתו שהוא מחלל שבת בצנעה, האם יכולים בני הבית לצאת ממנו ידי חובה בקידוש.

תשובה כיון שאינו מחלל שבת בפרהסיא, יכול להוציאם ידי חובה. אמנם מי שמחלל בפרהסיא לא יכול להוציא אחרים ואף לא לשמש כשליח ציבור, כנראה בביאור הלכה (לט"ו ח' שכתבם) שהמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא מומר לכל התורה כולה, ולמרות שהוא מוזהר על השבת נחשב כאינו מוזהר עליה, ואינו בר חיובא כדי שיוכל להוציא אחרים ידי חובה.

שאלת שלום לראש הישיבה באבלות

שאלה ראש ישיבה השרוי באבלות שלוששים, האם עליו להודיע לתלמידיו שלא יבואו בתחילת הזמן לתת לו 'שלום עליכם' שהרי 'אבל אסור בשאלת שלום' (יורה דעה, א), וכן האם מותר לו לברך את חברו האבל בבוקר טוב.

תשובה ראש הישיבה לא צריך לעדכן את התלמידים קודם תחילת הזמן לא לתת לו 'שלום' עם שובם לישיבה, כיון שהיום הרגילות שלא אומרים 'שלום' כבימייהם שהיו שואלים בשם ה', אלא בנוסחאות אחרות. ואף שלכתחילה אין לומר 'שלום עליכם' אך אין למנוע אחרים

הגיליון הוקדש

לע"נ הרבנית הצדקנית

בילא רחל ב"ר שמחה קוק ע"ה
אשת חבר לגאב"ד טבריה הגאון הגדול
רבי רפאל הכהן קוק זצוק"ל
נלב"ע כ"ג ניסן תשנ"ג

שז"ת הלכה למעשה

כיון שלא מתכוונים לשם ה' אלא לנימוס. בקידוש לבנה יכול האבל לשאול ואף לענות 'שלום עליכם - עליכם שלום' כיון שהוא על סדר נוסח התפילה, כפי שלא צריך להימנע מאמירת הפסוקים משום לימוד תורה בימי השבעה (צינוי הלכה אבלות - תלג).

ולגבי אמירת 'בוקר טוב' - אין בזה בעיה, שהרי לא מציין שלום בשעה שאין האבל שרוי בשלום. ומחמת כן כיון שהייתי רגיל לאחל למרן הגר"ש אלישיב בכל בוקר לאחר התפילה 'אגוט מארגען' אף באבלות שלושים על בתו המשכתי לברכו, וזכיתי שאף השיבני באיחול מעין זה.

ניחום ב-ג' ימים ראשונים לאחר החג

שאלה

האם מנהג ירושלים שלא לנחם בשלשת הימים הראשונים בשבעה, שייך גם במי שקבר את מתו במועד ונדחתה אבלותו עד לאחר הרגל.

תשובה

כיון שעברו ג' ימים מהפטירה כבר בתוך החג, יכול לנחם אף לכתחילה בשלשת הימים הנמנים למניין השבעה המתחילים לאחר סיום החג.

ומקור המנהג (נשר החיים כ, ה.ה) להימנע מלנחם בשלשת הימים הראשונים, משום שבהם האבל מתכנס יותר באבלו שהרי (מועד קטן כו, ב) "שלשה לבכי" ופחות מסוגל לקבל תנחומים. ואומנם גם בזה אם מחמת שידחה, בסוף יימנע מלנחם או אף אם ספק אם יצליח לנחם, יכול ללכת בשלשה ימים הראשונים (שם שג).

אף ממרן הגר"ש אלישיב שמעתי שבחור שלא לומד מוסר, גם אם לא כל יום, הוא חסרון גדול מאוד בכלל ובשידוכים בפרט, משום שלא מכיר את המושג 'להאשים את עצמו', ומאשים תמיד רק את האחרים - אשתו לא טובה, והראש כולל לוחץ מדי, והילד לא משקיע מספיק וכל האחרים אשמים במיעוט הצלחתו.

עד שאם שומע שיחת מוסר במקום להפנים את הדברים ולהתבונן בעצמו מה לשפר, מיד חושב כמה חבל שאשתו לא שומעת את השיחה, זה בדיוק מה שהיא צריכה לתקן. וכמה חבל שהשכן לא נמצא כאן בשיחה. ושוכח את העיקר - את עצמו. אכן מהעבודות הקשות שבמקדש היא היכולת להאשים את עצמו ולהודות בטעויות.

צעקות בבית ה'קצות החושן'

וחלילה מלחשוב שעריכת חשבון הנפש לתיקון עצמי גורם עצבות ודכדוך, כאשר מגלה לאדם את מלא קלונו, משום שהרי עובד בזה על הסרת הלוט מעל השקר וגילוי האמת הפנימית שבו, ורק לשקר גבולות שמפרידים בין צער ותיכף אחרי כן לשמוח. אך לאמת אין גבולות וייתכן שאף אם בשעת מעשה יבכה בחשבון הנפש, אך אחר כך יכנס בשמחה לעבודת ה'.

החפץ חיים זעק על החיים בלא עשיית חשבון הנפש, ואמר כי כפי שלא יעלה על הדעת לנהל עסק בלא עשיית חישובים מעת לעת, כך לא ייתכן לעבוד את ה' בלא חשבון הנפש ובשמים יתבעוהו על עצם העובדה שחי בלא חשבון הנפש.

ואף הבכיות הנוראות שבקעו מעליית הגג בה ערך החפץ חיים את חשבון הנפש, לא סתרו לזה שמיד לאחר מכן ירד למטה ותיכף פתח בלימוד בשמחה. גם בעל קצות החושן בלילה היה צועק וקרא על עצמו את הפסוק (תהלים נ, טו) "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי". וכל זה לא מנע ממנו ללמוד בבוקר מתוך שמחה ולחבר את חיבורו הגדול והנורא.

וכל זה מחמת שבדברי אמת משתלבים השמחה והבכי גם יחד, עבודת ה' בשמחה עצומה עם צער וחרטה בשלמות, כי מצד הנפש אין בזה סתירה כלל. וכדרכו של הקב"ה שעמו אנוכי בצרה, כאשר מחד "במסתרים תבכה נפשי" (ירמיהו יג, יז), ומאידך באותה שעה "עוז וחדוה במקומו", כי באמת לשלמות הנפש אין בזה סתירה כלל וכלל.

יהי רצון שתקוים בנו הברכה שבירכו משה ואהרן בצאתם מהקודש (י, כב) "ויצאו ויברכו את העם - יהי נועם ה' אלוקינו עלינו ויהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידינו".

וכשנשאל מו"ר מרן הגר"ש אלישיב מבעל תשובה שקשה לו להתפלל בשעה שצצים ועולים בזיכרונו חטאי העבר, השיבו: אלו הם דברי היצר וצריכים להתפלל, כי זו מצוה, וכך הוא הדין. ומה לנו דרכי שמים אם תקבל התפילה אם לאו, אלא צריך לקיים את המצווה שחייבים להתפלל. אכן גם בזה מונח דרך לדחיית טענות היצר מכל סוג שהוא.

"ולפלא לי כי לא זכר עצמו כלל"

לימוד נוסף בפרשה הובא ברש"י (שם כג) "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד... וירא כבוד ה' אל כל העם - למה נכנסו... כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים, ולא ירדה שכינה לישראל, היה מצטער ואומר, יודע אני שכעס הקב"ה עלי, ובשבילי לא ירדה שכינה לישראל, אמר לו למשה משה אחי כך עשית לי שנכנסתי ונתביישתי, מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל".

כותב המשגיח רבי ירוחם ממיר (דעת חכמה ומוסר ג, רפא) במענה למכתב ממחנך בשיבה שקבל על הרמה הכללית בשיבה, ואף טען שאין בחורים מבוגרים שיהוו מודל בהשפעה טובה על הצעירים, ומחמת כן לא מצליח להתעלות ולרומם את התלמידים כיאות.

משיבו רבי ירוחם: "ולפלא לי כי שורות המכתב וגם דבריו העצומים לא זכר את עצמו כלל וכלל". כלומר, בכל טענותיך אתה תולה את הסיבה לחוסר השפעתך ולמיעוט הצלחתך באחרים, אבל איפה אתה בתמונה? מדוע אינך חושב שהחיסרון בך, שאינך משמש דוגמה אישית ומקור לשאיפה ואילו היית לומד חזק היית מתעלה ומעלה אף אחרים עמך? "ואני חושב כי בטח הוא זוכר אשר פעם אחת דברנו והראינו הערה נוראה בפרשת שמיני ברש"י שכיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער ואומר יודע אני שכעס הקב"ה עלי ובשבילי לא ירדה שכינה. יראה נא מדת צדיקים, ואולי הוא רק גם מדת חכמים [כלומר שאין בזה צדקות, אלא פשוט חכמת חיים שבלעדיה לא ניתן להתקדם כלל בשום תחום]. ויש לי כמה ראיות על זה היינו מפני כי מכירים את עצמם שפלותם וחיונם למצוא כל אשמת המקרים רק בם ובעצמם ולא להקל על עצמם ולתלות באחרים.

והלא מה נורא הדבר, אהרן בחיר ה' כאשר לא ראה הצלחה במעשה ידיו ולא ירדה שכינה אחר כל המעשים שעשה, הבין כי רק הוא האשם, והוא אינו זוכה לזה, מפני חטאו אשר אמרו ז"ל על זה (ספרי וזאת הברכה) שרק בעלילה באה עליו, ולא תלה בשום אדם, ואמר כי הדבר תלוי בו ואין לו זכות לזה".

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

זכות גדולה להשתתף בהוצאות באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים

שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות

וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com